

Ana JOVIĆ LAZIĆ¹

ZAJEDNIČKA SPOLJNA I BEZBEDNOSNA POLITIKA EU I RUSIJE²

APSTRAKT

Imajući u vidu da su Evropska unija i Rusija veoma važni međunarodni činioци, saradnja u spoljnoj politici i bezbednosti veoma je važan aspekt njihovih međusobnih odnosa. Zbog sličnih problema i često međusobne povezanosti i komplementarni interesa, EU i Rusija usvojile su niz dokumenata kojima su stvoreni uslovi za razvijanje saradnje u oblasti spoljne politike i bezbednosti. Međutim, uprkos zajedničkom interesu EU i Rusije da se na osnovu međuzavisnosti razvija saradnja u ovoj oblasti, još postoji značajna razlika između retorike, usvojenih dokumenata i realnog stanja stvari. Sve su češća mišljenja da se ispod bogate površine dijaloga EU-Rusija u ovoj oblasti, u stvari krije veoma skroman sadržaj. Objašnjenja se mogu naći u različitim percepcijama, težnje i interesi obe strane nastoje da se ostvare kroz ovu saradnju. To usporava razvoj pozitivnih međusobnih odnosa i implementaciju strateškog partnerstva, koje su proglašene od obe strane. Iako je spisak problema i različitih interesa dug, EU i Rusija nastoje da obezbede kontinuitet u dijalogu i razvoju odnosa i pronađu zajednička prihvatljiva rešenja.

Ključne reči: Evropska unija, Rusija, Zajednička spoljna i bezbednosna politika, strateško partnerstvo.

UVODNE NAPOMENE

Kraj Hladnog rata doneo je ne samo pozitivne promene već i nove izazove i pretnje, kao i nove bezbednosne koncepte, čime je pitanje odnosa EU i Rusije

¹ Dr Ana Jović-Lazić, istraživač – saradnik, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd.

² Ovaj rad je nastao u okviru projekta „Srbija u savremenim međunarodnim odnosima: Strateški pravci razvoja i učvršćivanja položaja Srbije u međunarodnim integrativnim procesima – spoljnopolitički, međunarodni ekonomski, pravni i bezbednosni aspekti“ Ministarstva prosvete i nauke Republike Srbije, broj 179029, za period 2011–2014.

stavljeno u novi kontekst.³ Imajući u vidu da su danas Evropska unija i Rusija značajni međunarodni činioци, saradnja u oblasti spoljne politike i bezbednosti predstavlja veoma bitan aspekt njihovih međusobnih odnosa.

Odnosi Unije i Rusije posebno su značajni za međunarodne odnose u celini, što je prevashodno važno sa stanovišta objektivne zainteresovanosti obeju strana za uspešnu saradnju međunarodne zajednice na osnovu poštovanja opštepriznatih normi međunarodnog prava. Unija i Rusija se, svaka na svoj način i polazeći od sopstvenih interesa, protive unilateralizmu u rešavanju složenih problema u međunarodnim odnosima.⁴

Zbog sličnih problema i međusobno povezanih i često komplementarnih interesa, Unija i Rusija usvojile su brojne dokumente kojima su stvorile preduslove za razvoj saradnje u oblasti spoljne politike i bezbednosti.

HRONOLOŠKI PREGLED I ANALIZA RAZVOJA ODNOSA EVROPSKE UNIJE I RUSIJE U OBLASTI SPOLJNE POLITIKE I BEZBEDNOSTI

Na osnovama Sporazuma o partnerstvu i saradnji zaključenog 1994. Unija i Rusija stvorile su razgranat sistem institucionalne saradnje, koji se razvijao u nizu oblasti, uključujući i međunarodne odnose i međunarodnu bezbednost. Iako u najvećoj meri reguliše trgovinsku i ekonomsku saradnju, jedan od ciljeva Sporazuma takođe je i razvoj političkog dijaloga Rusije i EU koji bi trebalo da omogućiti usaglašavanje stavova o međunarodnim pitanjima od zajedničkog interesa i tako doprinese većoj stabilnosti i sigurnosti.

Na sastanku Evropskog saveta održanom u Madridu decembra 1995. usvojena je „Strategija za buduće odnose EU i Rusije“. U ovoj prvoj zvaničnoj strategiji Unije o Rusiji navodi se da su dobri odnosi sa demokratskom Rusijom od suštinske važnosti za stabilnost u Evropi. Evropski savet se zalaže za „uspostavljanje stvarnog partnerstva u cilju promovisanja demokratije, ekonomskih reformi, unapređenja poštovanja ljudskih prava, konsolidacije mira, stabilnosti i bezbednosti, kako bi se izbegle nove linije podela u Evropi i postigla puna integracija Rusije u zajednicu slobodnih i demokratskih naroda“.⁵ Govori se i o dijalogu i partnerstvu u oblasti bezbednosti, uključujući i razoružanje, neširenje

³ Ken Dark, „The Changing form of post Cold-War Security“, u: *New Studies of post Cold-War Security*, Ashgate Publishing, London, 1996.

⁴ Vladimir Baranovsky (ed.), *Russia and Europe: The Emerging Security Agenda*, Oxford University Press, New York, 1997, p. 3.

⁵ „European Union’s Strategy for Future EU/Russia Relations“, *European Council, Presidency Conclusions*, Madrid, 15 and 16 December 1995, Annex 8, Internet, http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00400-C.EN5.htm.

i kontrolu izvoza naoružanja i sprečavanje i upravljanje sukobima. Izražava se spremnost Unije da pomogne Rusiji u rešavanju novih bezbednosno povezanih izazova, kao što su nuklearna bezbednost i zaštita životne sredine. Rusiji se preporučuje da se o bezbednosnim pitanjima konsultuje sa Zapadnoevropskom unijom i OEBS. Zajednica nezavisnih država vidi se kao oblast moguće saradnje Unije i Rusije.⁶ Na osnovu ciljeva i principa ove strategije Savet je maja naredne godine usvojio akcioni plan za Rusiju.⁷ Realni efekti prve strategije i akcionog plana Unije o Rusiji bili su prilično ograničeni, s obzirom na to da su predviđali ciljeve ali bez navođenja konkretnih mera i načina njihovog ostvarenja. Bez obzira na to, usvajanje ovih dokumenata bilo je značajno jer je pokazalo da Unija shvata važnost razvoja bezbednosne saradnje sa Rusijom.⁸

Spoljna i bezbednosna politika, institucionalizovana Mastroitskim ugovorom 1991, omogućila je Uniji da usvaja zajedničke spoljnopolitičke stavove i preduzima zajedničke akcije. Zajednička strategija uvedena Amsterdamskim ugovorom iz 1997, kao novi spoljnopolitički instrument Unije, upravo je trebalo da doprinese većoj efikasnosti Zajedničke spoljne i bezbednosne politike Unije.

Zajednička strategija Unije prema Rusiji, usvojena na zasedanju Evropskog saveta u Kelnu juna 1999, predstavljala je prvi okvirni dokument koji je postavio ciljeve koji bi trebalo da opredeljuju kako aktivnosti Unije, tako i zemalja članica. Činjenica da je to bila prva zajednička strategija EU ocenjena je kao snažan simbol značaja koji za Uniju ima saradnja sa Rusijom. Strategija je kao jedan od ciljeva te saradnje definisala „održanje evropske stabilnosti, unapređenje globalne bezbednosti i odgovor na zajedničke izazove evropskog kontinenta”.⁹ Ona poziva na efikasniju, intenzivniju saradnju, i stalni politički dijalog kako bi se približili stavovi EU i Rusije i omogućio zajednički odgovor na bezbednosne probleme koji se mogu javiti u Evropi. Predložena je i saradnja po novoj „bezbednosnoj arhitekturi” u okviru OEBS, kao i nastavak saradnje sa Rusijom u razradi evropske bezbednosne strategije i razmatranje ruskog učešća u tzv. „Peterburškim zadacima”. Ukazano je i na značaj preventivne diplomatije u sprečavanju i rešavanju sukoba i upravljanju krizama, kao i na važnost saradnje u OEBS i UN. Predložena je stroža kontrola izvoza oružja i sprovođenja

⁶ Larissa Kuzmitcheva, „Russia and European Security and Defence Policy: Problematic Strategic Partnership?”, *Central European Political Studies Review*, Vol. 6, No. 4, Brno, 2004.

⁷ „European Union action plan for Russia”, *EU Bulletin*, No. 5, Brussels, 1996.

⁸ Hiski Haukkala, Sergei Medvedev (eds.), *The EU Common Strategy on Russia: Learning the Grammar of the CFSP*, HelsinkiFinnish Institute of International Affairs and Institut für Europäische Politik, Helsinki, Berlin, 2001.

⁹ „Common strategy of the European Union on Russia”, *Official Journal of the European Communities*, Brussels, 1999.

sporazuma, suzbijanje proliferacije oružja za masovno uništavanje i pružanje podrške nuklearnom razoružanju.¹⁰ Predviđeno je da se Zajednička strategija EU sprovodi u bliskoj saradnji sa Rusijom, što ukazuje na to da Unija Rusiju smatra nezaobilaznim partnerom u oblasti bezbednosti.

Na Zajedničku strategiju Unije, Rusija je krajem 1999. odgovorila usvajanjem „Srednjoročne strategije razvoja odnosa Ruske Federacije i Evropske unije (2000–2010)“. Cilj ovog dokumenta je da jačanjem strateškog partnerstva sa Unijom unapredi ulogu i uticaj Rusije u ukupnim međunarodnim odnosima, i da doprinese stvaranju multipolarnog sveta. Dalje se navodi da je Rusija zainteresovana za razvoj zajedničke spoljne i bezbednosne politike i saradnju sa Unijom u ovoj oblasti, što bi trebalo da omogući očuvanje evropske bezbednosti bez izolacije SAD i NATO, ali i bez njihovog monopola na kontinentu. Ukazano je na to da odnosi EU i Rusije moraju doprineti razvoju „panevropskog sistema kolektivne bezbednosti“ koji bi zemljama koje nisu članice NATO omogućio veću ulogu. U tom kontekstu poziva se na intenzivniju saradnju u cilju jačanja uloge OEBS kao „ključne osnove za evropsku bezbednost“. Istovremeno, ukazano je na činjenicu da bi Rusija „kao svetska sila smeštena na dva kontinenta trebalo da zadrži slobodu da određuje i implementira svoju unutrašnju i spoljnu politiku, svoj status i prednosti evroazijske zemlje i najveće države ZND, nezavisnost svoje pozicije i aktivnosti u međunarodnim organizacijama“.¹¹

Cilj Srednjoročne strategije Rusije jeste da se promoviše multilateralizam, okonča hegemonija SAD i stavi tačka na dominaciju NATO u evropskoj bezbednosti. Unija je ocenjena kao protivteža NATO-centrizmu u evropskom sistemu bezbednosti i kao potencijalni ključni stub u multipolarnom svetskom poretku. Dokument po prvi put jasno navodi da Rusija ima posebne interese, kao što su odnosi sa ZND, koje bi EU trebalo da poštuje, uzdržavajući se od svega što bi moglo da bude suprotno interesima Rusije u toj zajednici i regionu. Iako je jedan od ciljeva partnerstva Rusije sa EU sprečavanje i rešavanje lokalnih sukoba, sa naglaskom na suprematiju međunarodnog prava i nekorisćenje sile – dokument, međutim, ne daje predloge za njegovo ostvarenje. Umesto toga, ukazano je na potrebu da Rusija u predstojećoj deceniji formira stav prema određenim aspektima praktične saradnje, kao što su rešavanje kriza i ograničenje i smanjenje naoružanja.¹²

¹⁰ Ibidem.

¹¹ “Стратегия развития отношений Российской Федерации с Европейским Союзом на среднесрочную перспективу (2000–2010 годы)”, *Современная Европа*, №1, Москва, 2000.

¹² Hiski Haukkala, “A problematic ‘strategic partnership’”, u: *EU-Russian security dimension*, Dov Lynch (ed.) *Occasional Papers*, No. 46, The European Union Institute for Security Studies, Paris, 2003, p. 15.

Iako na prvi pogled ova dva dokumenta EU i Rusije izgledaju slično, uočljive su i značajne razlike u pristupima i interesima. Dok Zajednička strategija EU naglašava evropske vrednosti i potrebu da se u Rusiji sprovedu temeljne reforme, Srednjoročna strategija Rusije naglašava nacionalne interese, suverenitet zemlje i posebne interese u okviru ZND. Dokument koji je usvojila EU je uopšten i nedovoljno određen, dok je ruska strategija prilično specificirana i pragmatična. Ove razlike u formulisanju osnovnih načela, vrednosti i pristupa EU i Rusije i dalje su prisutne i često dovode do međusobnog nerazumevanja i razlika.¹³

Tokom devedesetih godina, iako oslabljena i na unutrašnjem i na međunarodnom planu, Rusija nije smatrala EU kredibilnim bezbednosnim akterom. Međutim, ovakav stav počeo je da se menja kada je Unija preduzela konkretne korake prema formiranju evropskog bezbednosnog i odbrambenog identiteta, što joj je omogućilo da i u ovoj oblasti sarađuje sa trećim zemljama, uključujući i Rusiju.¹⁴ Unija je morala da prođe dug put dok njena zajednička bezbednosna i odbrambena politika nije dobila jasniji oblik i sadržinu. Juna 1999. na zasedanju u Kelnu članovi Evropskog saveta složili su se da je potrebno razviti neophodna sredstva i kapacitete koji bi EU osposobili da adekvatno odgovori na međunarodne krize, bez obzira na akcije NATO.¹⁵ Imajući u vidu ulogu koju je Unija nastojala da ima u međunarodnim odnosima, a pre svega u oblasti sprečavanja sukoba i upravljanja krizama, morala je da razvija odgovarajuće vojne i civilne kapacitete i instrumente za autonomne akcije. U tom kontekstu ukazano je na potrebu razvoja evropskih vojnih kapaciteta koji bi bili efikasniji od postojećih nacionalnih, binacionalnih i multinacionalnih kapaciteta. Ovo je zahtevalo strateško planiranje i veoma složenu koordinaciju delatnosti, za šta je potrebno više godina.¹⁶

Polazeći od principa ustanovljenih u Kelnu, Evropski savet je krajem 1999. u Helsinkiju doneo odluke značajne za dalji razvoj zajedničke bezbednosne i odbrambene politike (*Helsinki Headline Goal*). Tom prilikom postignut je dogovor da će od 2003. Unija biti u mogućnosti da pošalje do 60 hiljada vojnika koji će sprovoditi tzv. „Peterburške zadatke“. Ove snage EU trebalo bi da budu sposobne da se, u roku od 60 dana od dana donošenja odluke o intervenciji,

¹³ Maria Raquel Freire, "Two unequal partners: the EU and its Russian neighbor", u: André Barrinha (ed.), *Towards a Global Dimension: EU's Conflict Management in the Neighborhood and Beyond*, Fundação Friedrich Ebert, Lisboa, 2008, pp. 51-65.

¹⁴ Tatiana Romanova, Natalia Zaslavskaya, "EU-Russia: Towards the Four Spaces", *Baltic Defence Review*, No. 12, Vol. 2, Baltic Defence College, Tartu, 2004, pp. 80-103.

¹⁵ "Common European security and defence policy", u: *Presidency Conclusions, Cologne European Council, 3 and 4 June 1999*.

¹⁶ *Ibidem*, pp. 33-34.

angažuju na period od najmanje jedne godine.¹⁷ Na sastanku Evropskog saveta u Helsinkiju, kao i na narednom u Feiri 2000, zaključeno je da Rusija „može biti pozvana da učestvuje u operacijama koje vodi EU”.¹⁸

Interes Unije za značajnijom i aktivnom ulogom u svetskim i evropskim odnosima, naveo je Rusiju da u potpunosti uzme u obzir moguće posledice razvoja evropske bezbednosne i odbrambene politike, naročito njene kapacitete za upravljanje krizama. Iako su pre proširenja EU i Rusija bile relativno geografski udaljene, intervencija NATO u Jugoslaviji 1999. i prekid odnosa Rusije sa NATO podstakli su Rusku Federaciju da sa većim angažovanjem pristupi dijalogu i preispita mogućnosti za širu saradnju sa EU u oblasti bezbednosti.¹⁹ Bezbednosnu i odbrambenu politiku EU Rusija je posmatrala kao svojevrsnu protivtežu dominaciji NATO u evropskoj odbrani i SAD u ukupnim međunarodnim odnosima. Unija je takođe bila zainteresovana da dobije podršku Rusije za razvoj ove nove politike, čime je stvoren utisak da će, kada je reč o političkom dijalogu i saradnji u oblasti bezbednosti, dve strane brzo postići uzajamnu saglasnost.²⁰

Samiti EU i Rusije predstavljali su značajne prilike za intenzivniji dijalog u oblasti spoljne i bezbednosne politike. Tako je na samitu 1999. u Helsinkiju potpisan Sporazum o merama za unapređenje političkog dijaloga EU i Rusije, koji je ukazao na potrebu razmatranja novih mogućnosti za saradnju koje su otvorene razvojem bezbednosne i odbrambene politike EU.²¹ Na narednom samitu u Moskvi maja 2000. potvrđen je poziv Unije Rusiji da učestvuje u budućim operacijama upravljanja krizama.

Na samitu u Parizu krajem 2000. usvojena je zajednička deklaracija „o jačanju dijaloga i saradnje u političkim i bezbednosnim pitanjima u Evropi”, u kojoj se navodi obaveza EU i Rusije da „ustanove posebne konsultacije na odgovarajućem nivou i u odgovarajućem formatu”.²² Dogovoreno je da se

¹⁷ Ana Jović-Lazić, Ivona Lađevac, „Izgradnja bezbednosne strukture Evropske unije i NATO”, u: Nevenka Jeftić (prir.), *Aktuelni međunarodni odnosi u međunarodnim oblastima: bezbednosti, ekonomije, prava, religije*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2008, str. 75–108.

¹⁸ *Presidency Conclusions, Helsinki European Council, 1999, Feira European Council, 19 June 2000*, Internet, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00200-r1.en0.htm.

¹⁹ Димитри Данилов, „Россия в Большой Европе: стратегия безопасности”, *Современная Европа*, №2, Москва, 2000, str. 50–61.

²⁰ Dmitry Danilov, „Russia and European security”, u: *What Russia sees*, Dov Lynch, (ed.), *Chaillot Paper*, No.74, The European Union Institute for Security Studies, Paris, 2005, pp. 86–91.

²¹ „Joint Statement”, EU-Russia Summit, Helsinki, 22 October 1999, Internet, <http://www.bits.de/EURA/Helsinki.html>.

²² „Joint Declaration on strengthening dialogue and cooperation on political and security matters in Europe, EU-Russia Summit”, 30 October 2000, Paris, Internet, http://europa.eu.int/comm/external_relations/russia/summit_30_10_00/stat_secu_en.htm.

ispitaju mogućnosti doprinosa Rusije inicijativama Unije u okviru zajedničke bezbednosne i odbrambene politike, kao što su akcije u slučaju humanitarnih kriza, i akcije očuvanja i nametanja mira.

Nakon samita u Parizu Rusija je aktivno podržala dalji razvoj evropske bezbednosne i odbrambene politike, navodeći mogućnosti za praktičnu saradnju sa EU na „jednakim osnovama“, koje uključuju i operacije upravljanja krizama. Pored toga, Rusija se založila i za adekvatnu strukturu bezbednosnih odnosa sa EU koja bi u najmanjoj meri trebalo da bude jednaka nivou institucionalnog dijaloga koji Rusija ima sa NATO. Veću autonomiju EU u spoljnoj i bezbednosnoj politici i razvoj strateškog partnerstva sa Unijom, Rusija je videla kao način da ostvari svoje bezbednosne ciljeve i ojača svoju ulogu i uticaj u Evropi. Za ovo ima poseban interes, naročito ako se ima u vidu da se EU proširila na zemlje koje su nekada bile pod dominantnim uticajem Sovjetskog Saveza ili su se nalazile u njegovom sastavu. Ona i u novim uslovima pokazuje interes da u određenoj meri utiče na pomenute zemlje i regione.

Pored toga Rusija je, u razgovorima sa Unijom o mogućem učešću u „peterburškim operacijama“, predložila da se prvo odrede geografske granice budućih operacija, kao i da se EU obaveže da će se sprovesti u okviru mandata Saveta bezbednosti UN. Na taj način Rusija bi imala mogućnost da, ukoliko nije saglasna sa nekom operacijom, upotrebi veto. Pomenuti zahtevi nisu naišli na prihvatanje Unije koja želi određene ruke u donošenju odluka o pokretanju i načinu sprovođenja akcija mirovne podrške i upravljanja krizama.

Redefinisanje uloge UN, a posebno Saveta bezbednosti, nalazi se na listi prioriteta Rusije. U Spoljnopolitičkom konceptu Ruske Federacije iz juna 2000. navodi se da će Rusija „težiti dostizanju multipolarnog sistema međunarodnih odnosa koji realno odražava raznolikost savremenog sveta sa njegovom velikom raznolikošću interesa“, kao i da „svetski poredak XXI veka mora biti zasnovan na mehanizmu kolektivnog rešavanja ključnih problema, prioritetu prava i jasnoj demokratizaciji međunarodnih odnosa“. Konstatuje se da će Rusija nastojati da „utiče na opšte procese u svetu u cilju formiranja stabilnog, pravednog i demokratskog svetskog poretka, izgrađenog na opšteprihvaćenim normama međunarodnog prava, uključujući, pre svega, ciljeve i principe Povelje UN, kao i na pravičnim i partnerskim odnosima država”.²³ Postoje mišljenja da ovaj spoljnopolitički koncept odražava nestabilnost u Rusiji nastalu nakon finansijskog kraha 1998. i njenu uznemirenost intervencijom NATO u SRJ 1999. U konceptu je prisutna zabrinutost zbog prirode unipolarnog sveta pod dominacijom SAD, koji karakterišu dvostruki standardi, upotreba sile i nestabilnost, i u kojem Rusija

²³ “The Foreign Policy Concept of the Russian Federation”, Moscow, 2000, Internet, <http://www.fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm>.

mora da zaštiti svoje suverene interese. Smatra se da u osnovi ovog dokumenta leži svest da Rusija i Zapad drugačije shvataju međunarodne odnose, kao i zabrinutost Rusije nad mogućnošću da Zapad ugrozi njene nacionalne interese.²⁴

Drugi značajan dokument koji je Rusija usvojila januara 2000. jeste Koncept nacionalne bezbednosti u kojem se kao osnovni rizici i pretnje po bezbednost na početku XXI veka navode: širenje oružja za masovno uništenje, organizovani kriminal i trgovina drogom, regionalni sukobi, problemi zaštite životne sredine i nuklearna nesigurnost. Kako bi mogla da odgovori na ove pretnje, za Rusiju je saradnja sa Evropskom unijom veoma značajna.

Nakon terorističkih napada u SAD 11. septembra 2001, borba protiv terorizma dobila je značajnije mesto u bezbednosnoj saradnji EU i Rusije. Rusija je izrazila spremnost da u potpunosti saraduje u borbi protiv terorizma koju vodi međunarodna zajednica. Globalnu borbu protiv terorizma Rusija je nastojala da iskoristi kako bi reafirmisala svoj međunarodni politički status i uticaj u međunarodnim odnosima. Ona je očekivala da će joj učešće u međunarodnoj antiterorističkoj koaliciji pribaviti određene prednosti. S obzirom na to da je uvek polazila od stanovišta da se u Čečeniji vodi rat protiv terorizma, očekivala je da će Zapad prestati da kritikuje njenu politiku u vezi s tim. Na samitu EU i Rusije u Briselu oktobra 2001. EU nije pomenula kršenje ljudskih prava u Čečeniji, već je izrazila podršku naporima Rusije da postigne političko rešenje problema. Ipak, EU nije prihvatila rusko objašnjenje da sukobi u Čečeniji predstavljaju jednostavno borbu protiv terorizma.²⁵ Na samitu je usvojena zajednička izjava o međunarodnom terorizmu u kojoj se naglašava da nema opravdanja za međunarodni terorizam, bez obzira na njegove motive ili poreklo. Dalje se navodi da izvršioци, finansijeri i saučesnici takvih akata nasilja moraju biti izvedeni pred lice pravde, kao i da je neophodno preduhitriti i sprečiti planiranje i izvršenje tih dela. EU i Rusija su ukazale na to da borba protiv međunarodnog terorizma neće biti efikasna – ako ne bude zasnovana na stalnim naporima i vođena u skladu sa međunarodnim pravom i Poveljom UN.²⁶

Evropska unija i Rusija dele u osnovi isti pristup načinima delovanja prema zemljama za koje se sumnja da skrivaju teroriste. Pri tome, Unija i Rusija ističu značaj koordiniranih napora međunarodne zajednice koji bi trebalo da proizilaze

²⁴ Andrew Monaghan, "'An enemy at the gates' or 'from victory to victory'? Russian foreign policy", *International Affairs*, 84: 4, Royal Institute of International Affairs, London, 2008, p. 720.

²⁵ Roy Allison, Margot Light, "The place of Europe in Russian foreign policy Russian security", u: Roy Allison, Margot Light, Stephen White, *Putin's Russia and the Enlarged Europe*, London, 2008, pp. 9-10.

²⁶ "Joint Statement on international terrorism, Annex 1, EU-Russia Summit", Brussels, 3 October 2001, Internet, http://www.delrus.ec.europa.eu/en/images/pText_pict/238/sum41.doc.

iz potpunih i objektivnih informacija potkrepljenih činjenicama o njihovim saučesništvu u terorističkim aktivnostima. Ovo pretpostavlja i zahteva postizanje novog stepena političkih i institucionalnih kontakata i saradnje Unije i Rusije u ovoj oblasti.²⁷

Postignut je dogovor o razmeni informacija o terorističkim aktivnostima i mrežama, kao i o tome da dve strane neće dozvoliti postojanje takvih grupa na svojim teritorijama. Biće blokirani i svi finansijski izvori terorističkih organizacija i razmenjivani obaveštajni podaci o sumnjivim transakcijama, što može popraviti i saradnju EU i Rusije u borbi protiv „pranja novca“.

Na tom samitu usvojena je i zajednička deklaracija „o jačanju dijaloga i saradnje u političkim i bezbednosnim pitanjima“ kao što su „povećanje međunarodne bezbednosti, sprečavanje i upravljanje krizama u Evropi, sprečavanje širenja oružja za masovno uništavanje, praćenje izvoza konvencionalnog oružja, OEBS, UN i borba protiv međunarodnog terorizma“. Doneta je i odluka da se, pored postojećih redovnih konsultacija, održavaju mesečni sastanci ambasadora Rusije pri EU sa Političkim i bezbednosnim komitetom EU, najvažnijim telom za donošenje odluka u okviru evropske bezbednosne i odbrambene politike.²⁸ Predviđeno je da se aranžmani za moguće rusko učešće u operacijama upravljanja krizama razvijaju u skladu sa napretkom postignutim u evropskoj bezbednosnoj i odbrambenoj politici.²⁹ Unija i Rusija su se dogovorile da ustanove kanal za hitnu komunikaciju kako bi se lakše borile protiv kriza. Unija će informisati Rusiju o zbivanjima u stvarima koje se tiču evropske bezbednosne i odbrambene politike, a Rusija će obaveštavati EU o razvoju svoje bezbednosne i odbrambene politike.³⁰

Rusija je, u više navrata, kao jedan od ključnih pravaca svoje spoljne politike isticala opredeljenost za jačanje partnerstva sa Evropskom unijom. Ministarstvo

²⁷ Ilsiya Shakurova, "European Union – Russian Relations after the Last EU Enlargement", u: *Comparing and Inter-Relating the European Union and the Russian Federation*, Andreas Langenohl, Kirsten Westphal (eds.), Bonn, 2006, pp. 11–17.

²⁸ Politički i bezbednosni komitet (*Political and Security Committee*) sa sedištem u Briselu čine nacionalni predstavnici u rangu ambasadora i bavi se svim aspektima zajedničke spoljne i bezbednosne politike, prati međunarodne događaje, pomaže definisanju politike i nadgleda njeno sprovođenje. Takođe, Politički i bezbednosni komitet, pod pokroviteljstvom Saveta, vrši politički nadzor i strateško vođstvo u operacijama upravljanja krizama. "Annex 1 to Annex IV, Presidency Progress report to the Helsinki European Council on Strengthening the Common European Policy on Security and Defence", *Presidency Progress report to the Helsinki European Council*, 1999, op. cit., p. 34.

²⁹ Clelia Rontoyanni, "So far, so good?, Russia and the ESDP", *International Affairs*, Vol. 78, No. 4, Royal Institute of International Affairs, London, 2002, p. 814.

³⁰ Milutin Janjević, *Spoljna politika Evropske unije*, Službeni glasnik, Beograd, 2007, str. 327.

inostranih poslova Ruske Federacije je aprila 2002. izdalo saopštenje u kojem se navodi da je za Rusiju, koja teži multivektorskoj spoljnoj politici, veoma značajno dalje produbljivanje odnosa sa evropskim zemljama i institucijama. Pozivajući se na činjenicu da je Rusija najveća evropska država koja je vekovima bila aktivni učesnik u procesima koji se odvijaju na kontinentu, ukazuje se na to da su ključni interesi Rusije koncentrisani u Evropi, kao i da su bezbednost i stabilnost u Evropi sinonimi za bezbednost i stabilnost u Rusiji. S obzirom na činjenicu da od svih spoljnih faktora, procesi koji se odvijaju unutar Evrope imaju najveći uticaj na ono što se dešava u Rusiji, uključivanje Rusije u evropske poslove, kada je reč o stvaranju sveobuhvatnog bezbednosnog sistema, ocenjuje se kao neizbežno. Istovremeno se ukazuje i na značaj koji bi trebalo da ima OEBS kao jedina organizacija koja okuplja sve evropske zemlje.³¹

Na samitu Unije i Rusije u Moskvi maja 2002. usvojena je i zajednička deklaracija „o daljim praktičnim koracima u razvoju političkog dijaloga i saradnje u upravljanju krizama i bezbednosnim pitanjima“. Kao prioritarna pitanja, koja će biti redovno razmatrana u okviru stalnog dijaloga, navode se: sprečavanje sukoba, čišćenje mina, mogućnost korišćenja ruskih aviona za prevoz tereta u operacijama EU, i mogućnost učešća Rusije u policijskoj misiji EU u Bosni i Hercegovini. Dalje se navodi da će Unija i Rusija razmenjivati podatke o rezultatima svojih osnovnih međunarodnih kontakata i pregovora o pitanjima bezbednosti i upravljanja krizama. Predviđeno je i da će Unija i Rusija razgovarati o specifičnim aspektima saradnje u hitnim spasilačkim operacijama u slučaju prirodnih nepogoda i katastrofa, kao i o pružanju humanitarne pomoći u raznim regionima sveta u situacijama upravljanja krizama (krizni menadžment).³² Tom prilikom doneta je odluka da Rusija pošalje predstavnika Ministarstva odbrane u Vojni komitet u Briselu, kako bi se „održavala operativna komunikacija“ dveju strana.³³ Razmatrana su i ostala pitanja, kao što su perspektive za saradnju u vojnoj i vojno-tehničkoj oblasti, saradnja flota Unije i Rusije i mogućnost zajedničkog vođenja mirovnih operacija. Razrada

³¹ "Russian European Priorities", April 25, 2002, *Publication of the Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation*, Internet, http://www.russiaeurope.mid.ru/250402_1.html.

³² "Joint Declaration on further practical steps in developing political dialogue and cooperation on crisis management and security matters", EU-Russia Summit, Moscow, 29 May 2002, Internet, http://www.delrus.ec.europa.eu/en/images/pText_pict/237/sum52.doc.

³³ Vojni komitet (*Military Committee*) sastoji se od načelnika odbrane, odnosno njihovih predstavnika. Ovaj Komitet daje vojne savete i preporuke Političkom i bezbednosnom komitetu, a isto tako daje i vojne naredbe Vojnom štabu. Predsedavajući Vojnog komiteta prisustvuje sastancima Saveta kada se donose odluke vezane za pitanja odbrane. "Annex 1 to Annex IV, Presidency Progress report to the Helsinki European Council on Strengthening the Common European Policy on Security and Defence", op. cit., p. 34.

zajedničkih pristupa sprečavanju sukoba i upravljanju krizama trebalo je da pruži solidnu osnovu za buduće akcije EU i Rusije.

Nakon odluke da se ustanove mesečni sastanci Političkog i bezbednosnog komiteta EU i ambasadora Rusije pri EU, Moskva je očekivala da će to biti preteča formiranja stalnog operativnog tela koje će se baviti pitanjima bezbednosti u svetu. Početkom 2002. Ministarstvo odbrane Rusije ponudilo je Uniji detaljne predloge za zajednički rad u upravljanju krizama, koji podrazumeva zajedničko planiranje i osnivanje multinacionalnih jedinica za podršku miru.³⁴

Na predlog Rusije Unija je odgovorila juna 2002. usvajanjem izveštaja predsedništva EU u kojem se navode modaliteti za konsultacije i saradnju Unije i Rusije u operacijama upravljanja krizama.³⁵ Predviđene su konsultacije i saradnja dveju strana kako u periodu kada ne postoji kriza, tako i tokom kriznog perioda. U periodima nepostojanja kriza predviđeno je da se o pitanjima evropske bezbednosne i odbrambene politike redovno raspravlja u okviru postojećih mehanizama, pri čemu će vodeću ulogu u sprovođenju dogovora imati sastanci Političkog i bezbednosnog komiteta EU i ambasadora Rusije pri Uniji. Ukoliko je potrebno, pored redovnih mogu se organizovati i dodatni sastanci radi razmene informacija i stavova dveju strana. Pored toga, Rusija može imenovati kontakt osobu akreditovanu u Vojnom štabu EU kako bi se omogućilo lakše učešće Rusije u vojnim aktivnostima Unije.³⁶ Razlikuje se predoperativna i operativna faza saradnje tokom kriznih perioda. Predoperativna faza predviđa intenzivni dijalog i konsultacije radi obezbeđenja uslova za razmenu mišljenja i stavova EU i Rusije o razvoju situacije. Pri razmatranju mogućih operacija upravljanja krizom, cilj konsultacija biće sigurnost da Rusija, kao potencijalni učesnik u operacijama, bude informisana o namerama Unije. Operativna faza predviđa da, nakon što koncept operacije bude odobren, Rusija može biti pozvana da u njoj učestvuje. Ukoliko želi da

³⁴ Roy Allison, "Russian security engagement with the European Union", u: Roy Allison, Margot Light and Stephen White, *Putin's Russia and the Enlarged Europe*, op. cit., pp. 80–81.

³⁵ "Presidency Report on ESDP, Brussels", 22 June 2002, Annex IV, *Arrangements for Consultation and Cooperation between the EU and Russia on Crisis Management*, Internet, <http://ue.eu.int/ueDocs/news/Word/en/er/70903.doc>.

³⁶ Vojni štab (*Military Staff*) unutar strukture Saveta obezbeđuje vojnu ekspertizu i podržava zajedničku evropsku bezbednosnu i odbrambenu politiku, uključujući i upravljanje vojnim kriznim operacijama pod vođstvom EU. U njegovom sastavu je 135 oficira. Vojno osoblje zaduženo je i za rano upozoravanje, procenu situacije i strateško planiranje, kao i za utvrđivanje evropskih nacionalnih i multinacionalnih snaga. "Annex 1 to Annex IV, Presidency Progress report to the Helsinki European Council on Strengthening the Common European Policy on Security and Defence", op. cit., p. 34.

učestvuje u operaciji Rusija će dati naznake svog doprinosa, koji će naknadno biti preciziran. U slučaju da operacija zahteva resurse NATO, Rusija može biti uključena u planiranje u skladu sa procedurama NATO. U slučaju autonomnih operacija EU, Rusija može poslati oficira za vezu u evropski Vojni štab, kako bi se omogućila razmena informacija o operativnom planiranju. Ako obezbedi značajne vojne snage za misiju koju vodi EU, učestvovalaće u Komitetu saradnika (kontributora) – *Committee of Contributors*, u kojem će, zajedno sa članicama EU, biti odgovorna za „dnevno upravljanje operacijama”. Međutim, odluka o pokretanju i završetku operacije, kao i o njenim političkim i stratejskim pravcima, ostaje isključivo u nadležnosti Političkog i bezbednosnog komiteta EU. Unija je razradila slične sporazume i za operacije civilnog upravljanja kriznim situacijama, kao što su policijske misije. Pomenute odredbe ukazuju na to da se polazi od definisanja modaliteta za učešće Rusije od slučaja do slučaja, u zavisnosti od prirode i lokacije kriza.³⁷ Odredbe predviđaju konsultacije sa Rusijom, ali ne i učešće u donošenju odluka o planiranju i sprovođenju operacija.

U Evropskoj bezbednosnoj strategiji iz decembra 2003. navedeno je da su velike agresije protiv država članica danas malo verovatne, kao i da su pretnje sa kojima se danas Evropa suočava raznolike, manje vidljive i manje predvidive, kao i da uključuju: terorizam, širenje oružja za masovno uništenje, regionalne sukobe i organizovani kriminal. Kako bi EU bila u mogućnosti da adekvatno odgovori na ove pretnje, u poglavlju pod nazivom „Saradnja sa našim partnerima” navodi se da bi Unija trebalo da nastavi rad na uspostavljanju tešnijih odnosa sa Rusijom, kao glavnim činiocem evropske bezbednosti i prosperiteta.³⁸

Nastojanja EU i Rusije da razviju bezbednosno partnerstvo suočila su se 2003. sa novim izazovom. Pitanje rata u Iraku, koje je povezano sa problemom borbe protiv terorizma, stavilo je Rusiju u poziciju u kojoj je pokušala da izbegne opredeljivanje između stava SAD i većine zemalja EU o ulozi vojnih sredstava u borbi protiv zemalja koje predstavljaju potencijalnu pretnju miru. Dve godine kasnije Evropa je bila prisiljena da prizna ranjivost u odnosu na pretnje od strane islamskog fundamentalizma i terorizma, posebno nakon bombaških napada u Madridu marta 2004. i u Londonu jula 2005.³⁹

³⁷ Clara Portela, “EU-Russia co-operation in the security domain: Problems and Opportunities”, *BITS research note 01.2*, Berlin Information-center for Transatlantic Security, Berlin, 2001, p. 5.

³⁸ Francisco José Ruiz González, “European Union-Russia Relations, the ‘Eastern Partnership’, the Future of the OSCE, and their Consequences for the Common Security and Defence Policy (CSDP)”, op. cit., p. 193.

³⁹ Pál Dunay, Zdzisław Lachowski, “Euro-Atlantic inter-institutional relations”, *SIPRI Yearbook: Armaments Disarmaments and International Security*, Stockholm International Peace Research Institute, Stockholm, 2006, pp. 42–43.

Kako se približavalo planirano proširenje, EU je počela ozbiljno da razmišlja o posledicama koje će ono imati u odnosu na zemlje koje ostaju van granica Unije, kao što su Rusija, Ukrajina, Belorusija, Moldavija, zemlje Južnog Sredozemlja i Južnog Kavkaza. Pošto ne postoji neposrednija realna perspektiva za članstvo ovih zemalja u EU, a održanje bezbednosti unutar Unije zahteva stabilno okruženje, predloženo je usvajanje nove politike koja predviđa uspostavljanje bližih odnosa sa susednim zemljama ukoliko sprovedu određene političke i ekonomske reforme. S obzirom na svoj značaj Rusija nije želela da bude stavljena u istu kategoriju sa ostalim susednim zemljama Unije. Na samitu EU i Rusije u Sankt Peterburgu postignut je dogovor o stvaranju „strateškog partnerstva“ u četiri oblasti od posebnog interesa za dve strane: ekonomija/energija, spoljna i bezbednosna politika, unutrašnja bezbednost i sudstvo, obrazovanje i kultura. Uspostavljanjem strateškog partnerstva sa Rusijom, Unija je želela da obezbedi da Rusija proširenje EU ne shvati kao sopstvenu marginalizaciju i stvaranje novih linija podela u Evropi.

Na sledećem samitu EU i Rusije krajem 2003. u Rimu data je zajednička izjava kojom je potvrđena opredeljenost dveju strana da rade na izgradnji „balansiranog i recipročnog strateškog partnerstva“ i usvojena je četvrta zajednička deklaracija „o jačanju dijaloga i saradnje u političkim i bezbednosnim pitanjima“. Deklaracija ponovo potvrđuje predanost rešavanju pitanja – od sprečavanja širenja oružja za masovno uništenje do borbe protiv terorizma. Iskazana je i namera da stručnjaci dveju strana razmene mišljenja o razvoju spoljne i bezbednosne politike EU i ruskog spoljnopolitičkog i bezbednosnog koncepta. Potvrđena je i spremnost razvoja međunarodne saradnje u oblasti civilne zaštite i ukazano na značaj koordinacije za efikasnije korišćenje raspoloživih resursa.⁴⁰

Praksa pokazuje da se praktično na svakom samitu EU–Rusija usvajaju slične deklaracije o daljem razvoju bezbednosne saradnje, što znači da je ovo veoma važna problematika za obe strane, ali i da u ovoj oblasti nije postignut napredak koji i EU i Rusija očekuju. Ipak, intenzivni kontakti EU i Rusije omogućili su veće uzajamno razumevanje i stvorili osnovu za realniji pristup partnerstvu, uključujući i problematiku bezbednosti i spoljne politike.⁴¹

Na samitu u Moskvi maja 2005. Unija i Rusija usvojile su plan za operacionalizaciju saradnje u okviru četiri oblasti koje su utvrđene strateškim

⁴⁰ „Совместная декларация Российской Федерации и Европейского союза об укреплении диалога и сотрудничества по политическим вопросам и вопросам безопасности (Приложение IV), Италия, Рим, 6 ноября 2003 года“, Министерство иностранных дел Российской Федерации, Internet, <http://www.ln.mid.ru/ns-dos.nsf/162979df2beb9880432569e70041fd1e/432569d800223f3443256ddc00470ce6?OpenDocument>.

⁴¹ Dmitry Danilov, „Russia and European security“, u: *What Russia sees*, Dov Lynch, (ed.), op. cit., pp. 86–91.

partnerstvom. Dogovorene su konkretne „mape puta“ kojima su utvrđeni ciljevi i specifične akcije potrebne za dalji razvoj strateškog partnerstva.⁴² „Mapa puta“ za zajedničku oblast spoljne bezbednosti (*Road Map for the Common space of External Security*) obezbedila je novi politički okvir unutar kojeg se mogu pokretati različiti projekti saradnje. U ovom dokumentu ističe se da Unija i Rusija dele odgovornost za međunarodni poredak zasnovan na stvarnom multilateralizmu, kao i da će, u skladu sa tim, sarađivati na jačanju centralne uloge UN i unapređenju uloge i efikasnosti relevantnih međunarodnih i regionalnih organizacija, posebno OEBS i Saveta Evrope. Dalje se navodi da će Unija i Rusija osnažiti saradnju i dijalog u oblasti bezbednosti i upravljanja krizama kako bi pomogle rešavanju globalnih i regionalnih pretnji i osnovnih izazova današnjice, kao što su terorizam, proliferacija oružja za masovno uništavanje, ili postojeći i potencijalni regionalni i lokalni sukobi. Posebna pažnja biće posvećena obezbeđenju međunarodne stabilnosti, uključujući i regione i države koji se nalaze u susedstvu EU i u blizini granica Rusije. Kako bi se ostvarili pomenuti ciljevi, predviđene su i detaljno razrađene mere počev od uspostavljanja intenzivnijeg dijaloga Unije i Rusije na međunarodnoj sceni, preko saradnje u borbi protiv terorizma, neširenja oružja za masovno uništavanje i upravljanja krizama, do saradnje u oblasti civilne zaštite.⁴³

Do sada, međutim, nije postignut značajniji napredak u ostvarenju ovih ciljeva. Primenu „mape puta“ za oblast spoljne bezbednosti otežavaju politički stavovi EU i Rusije koji se često ne podudaraju, a ponekad i sukobljavaju. Povodom usvajanja „mape puta“ u oblasti spoljne bezbednosti Unija smatra da bi saradnju EU i Rusije u rešavanju regionalnih sukoba na Bliskom istoku i Balkanu trebalo proširiti na zajedničko susedstvo, gde dve strane imaju posebne interese i odgovornost da zemljama u regionu pomognu da uspešno izgrade stabilnost i prosperitet, bez mešanja u njihov suverenitet.⁴⁴ Pri tome se posebno imaju u vidu sukobi na području Moldavije, Gruzije, Jermenije i Azerbejdžana, od kojih su većina „zamrznuti“, kao područja na kojima bi EU i Rusija trebalo da uspostave bolju i bližu saradnju. Odnosi Rusije i njenih suseda često su opterećeni istorijskim i sadašnjim problemima i različitim interesima. Rusija polazi od toga da su zemlje tzv. „bliskog inostranstva“ od presudnog strateškog

⁴² Michael Emerson, Fabrizio Tassinari, Marius Vahl, „Thinking ahead for Europe A New Agreement between the EU and Russia: Why, what and when?“, *CEPS Policy Brief*, No. 103, The Centre for European Policy Studies, Brussels, 2006, pp. 6-7.

⁴³ „Road Map for the Common space of External Security“, u: *Road Maps for Four Common Spaces*, EU-Russia Summit, Moscow, 2005, Internet, http://ec.europa.eu/research/iscp/pdf/russia_eu_four_common_spaces-%20roadmap_en.pdf.

⁴⁴ Javier Solana, „The EU and Russia: towards a strong and united Europe“, 2005, Internet, http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/articles/84926.pdf, p. 2.

značaja za njene nacionalne interese. Nisu retka mišljenja da je osnovni geostrateški interes današnje Rusije da očuva duh istorijske ruske države i da spreči da zemlje nastale na tom području potpadnu pod „sfere uticaja koje protivreče interesima Rusije”.⁴⁵

Spoljnopolitički koncept Ruske Federacije iz juna 2008. kao jedan od osnovnih spoljnopolitičkih ciljeva navodi unapređenje dobrosusedskih odnosa sa graničnim državama, kako bi to pomoglo uklanjanju postojećih napetosti i sukoba u susednim regijama i sprečilo nastajanje novih.⁴⁶ Situaciju dodatno usložnjava činjenica da Rusija procenjuje kako će EU nastojati da poveća sopstvenu ulogu i uticaj u bivšim sovjetskim republikama, delujući kao arbitar u rešavanju sukoba poput Abhazije, Južne Osetije, Nagorno-Karabaha, Pridnjestrovlja. U traženju izlaza iz situacije u vezi sa ratnim sukobom Rusije i Gruzije 2008. EU je imala pozitivnu ulogu u prestanku tog sukoba i uspostavljanju mira. Početkom maja 2009. EU je pokrenula Istočno partnerstvo kako bi uspostavila bliže političke i ekonomske odnose sa šest bivših sovjetskih republika koje su danas istočni susedi Unije – Ukrajinom, Belorusijom, Moldavijom, Azerbejdžanom, Gruzijom i Jermenijom. Na uvođenje ove politike Rusija je negativno reagovala, ocenivši da predstavlja pokušaj Unije da poveća uticaj u zemljama u kojima Rusija ima strateške interese, dok Unija naglašava kako time želi da obezbedi stabilnost i razvoj zemalja u svom susedstvu.

Na samitu u Habarovsku maja 2009. Rusija je ukazala na to da EU ne sme da dozvoli da program Istočnog partnerstva postane „antiruski savez”, i predložila dogovor o novom sporazumu o evropskoj bezbednosti. Rusija je aktivnije počela da promoviše novi pristup bezbednosnim pitanjima na međunarodnoj konferenciji održanoj oktobra 2008. u Evijanu. Tom prilikom je iznela predlog da se razgovara o pitanjima bezbednosti u Evropi ukazujući na to da je, osim zajedničkih napora Rusije i Unije na razrešenju kriza u različitim regionima sveta, važno ojačati i normativnu osnovu ovakve saradnje i razraditi dokument koji bi obezbedio uzajamno korisno i ravnopravno partnerstvo.⁴⁷ Njegovu suštinu trebalo bi da predstavlja obaveza države ili organizacije da se uzdrži od jačanja sopstvene bezbednosti na račun bezbednosti ostalih zemalja. Iako je EU pokazala izvesno interesovanje u vezi sa ovim predlogom, nije postignut konkretan dogovor.

⁴⁵ Natalija Naročnicka, *Rusija i Rusi u svetskoj istoriji*, Srpska književna zadruga, Beograd, 2008, str. 382.

⁴⁶ „Концепция внешней политики Российской Федерации”, 12 июля 2008 года, Internet, <http://www.kremlin.ru/text/docs/2008/07/204108.shtml>.

⁴⁷ „Rusija i EU mogu produktivno da sarađuju i da nalaze usaglašene odluke čak i u složenim situacijama”, *Glas Rusije*, Internet, <http://www.ruvr.ru/main.php?lng=scr&q=10586&cid=117&p=11.02.2009&pn=2>.

Nova Strategija nacionalne bezbednosti Ruske Federacije, usvojena maja 2009, sadrži osnove, pravce i ciljeve unutrašnje i spoljne politike zemlje u narednih deset godina. U dokumentu je navedeno da će radi zaštite nacionalnih interesa Rusija voditi racionalnu i pragmatičnu spoljnu politiku na osnovama međunarodnog prava. Ona se zalaže za bližu saradnju sa Unijom, uključujući i dosledan razvoj saradnje u ekonomiji, spoljnoj i unutrašnjoj bezbednosti, obrazovanju, nauci i kulturi. Kao dugoročni nacionalni interes Rusije navodi se formiranje evroatlantskog otvorenog sistema kolektivne bezbednosti koji bi bio zasnovan na jasnim pravnim osnovama. Takođe se navodi i da razvoj bilateralnih odnosa i multilateralne saradnje sa državama članicama ZND predstavlja prioritetni pravac ruske spoljne politike. Rusija će nastojati da razvija potencijal regionalne i subregionalne integracije i koordinacije na prostoru država članica ZND, Organizacije pakta za kolektivnu bezbednost i Evroazijske ekonomske zajednice. Najveća pretnja interesima i pograničnoj bezbednosti zemlje vidi se u postojanju i mogućim eskalacijama oružanih sukoba u blizini granica Rusije, kao i u nerešenim pograničnim problemima Rusije i nekoliko susednih država.⁴⁸

Rusija je uverena da era unipolarnosti ustupa mesto policentričnom međunarodnom sistemu, sa novim centrima ekonomskog rasta i političkog uticaja. U tom kontekstu Rusija je pozvala na otvaranje transatlantskih razgovora o novom sporazumu o evropskoj bezbednosti. Na godišnjoj konferenciji OEBS održanoj u Beču krajem juna 2009. Rusija je predstavila svoj sveobuhvatni predlog, u kojem ponavlja potrebu izgradnje pouzdanog sistema kolektivne bezbednosti u evroatlantskom regionu koji će biti zasnovan na principima policentrizma, vladavine međunarodnog prava, centralne uloge UN, jedinstvene i nedeljive bezbednosti svih država, kao i nedopustivosti izolacije bilo koje države ili stvaranja zona različitih nivoa bezbednosti.⁴⁹

Lisabonski ugovor koji je stupio na snagu krajem 2009. doveo je do velikih promena u načinu funkcionisanja Unije, čineći je efikasnijom u spoljnopolitičkoj i bezbednosnoj sferi, kako na bilateralnom tako i na multilateralnom nivou. Smatra se da Lisabonski ugovor EU može doprineti da politika Unije prema Rusiji bude jedinstvenija i efikasnija.

Zvanični predstavnici Rusije više puta su isticali da će Rusija ostati pouzdan partner Uniji, ukoliko njeni interesi budu uzeti u obzir i ako saradnja polazi od principa ravnopravnosti, uzajamno korisnih odnosa, i zajedničkih vrednosti i interesa.

⁴⁸ „Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года”, Утверждена Указом Президента Российской Федерации от 12 мая 2009 г. № 537, Internet, <http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html>.

⁴⁹ Patrick Nopens, “A New Security Architecture for Europe? Russian Proposal and Western Reactions”, *Security Policy Brief*, No. 3, The Royal Institute for International Relations, Brussels, 2009, pp. 1-3.

PROBLEMI KOJI OGRANIČAVAJU PUNU PRIMENU DOGOVORENE SARADNJE EVROPSKE UNIJE I RUSIJE U OBLASTI SPOLJNE POLITIKE I BEZBEDNOSTI

Iako su Rusija i Unija uspostavile politički i pravni okvir koji im omogućava redovni dijalog i konsultacije o brojnim pitanjima u oblasti bezbednosti i odbrane, načelna spremnost za saradnju samo je delimično realizovana u praksi. Saradnja EU i Rusije u oblasti spoljne i bezbednosne politike u brojnim je dokumentima označena kao prioritet i bitna komponenta razvoja partnerstva dveju strana, međutim u stručnoj javnosti postoji doza skepticizma u vezi sa sadašnjim stanjem i perspektivama odnosa EU i Rusije. Jedna od zamerki je da u saradnji dominiraju formalni pristupi, a ne njihovi suštinski interesi, tako da se kreće u okvirima uobičajenih konsultacija – zbog čega i zajedničke aktivnosti po pravilu izostaju.

Pojedini autori ukazuju na to da nedovoljna efikasnost saradnje u ovoj oblasti delom proizilazi iz različite prirode EU i Rusije. Bezbednosni dijalog Rusije i EU zasnovan je na saradnji aktera različite vrste, tj. države koja ima koncepciju čvrste odbrane i insistira na suverenitetu, i specifičnog udruženja država, koje ima grupni, na svojevrsan način podeljeni suverenitet. Pored toga, sistem vladavine u Rusiji je u suštini predsednički, sistem koji važne političke impulse šalje sa najvišeg nivoa, dok u EU disperzija moći odlučivanja među različitim institucijama utiče i na disperziju saradnje sa Moskvom.⁵⁰

Unija je svojevrsan međunarodni subjekt sa ograničenom nadležnošću u oblasti spoljne i bezbednosne politike i sistemom donošenja odluka na više različitih nivoa, što predstavlja složeni mehanizam koji bi trebalo da obezbedi stalno usklađivanje interesa 27 država članica sa interesima EU kao celine. Odnose dodatno usložnjava činjenica da države članice Unije imaju različitu istoriju političkih, istorijskih, ideoloških, kulturnih i ostalih odnosa sa Rusijom.⁵¹ Dakle, politika EU prema Rusiji odražava specifični karakter Unije kao nadnacionalnog entiteta i ona je svojevrsna kombinacija politike same EU i politika država članica. U idealnim slučajevima, politike Unije i njenih država članica su usklađene.⁵²

Postizanje saglasnosti o zajedničkom pristupu prema Rusiji i koordinacija aktivnosti jedan je od glavnih spoljnopolitičkih izazova za EU. Ovaj zadatak

⁵⁰ Dov Lynch, "The Security Dimension of the European Neighbourhood Policy", op. cit., p. 36.

⁵¹ Anke Schmidt-Felzmann, "All for One? EU Member States and the Union's Common Policy Towards the Russian Federation", *Journal of Contemporary European Studies*, Vol. 16, No. 2, Routledge, London, 2008, p. 170.

⁵² Rolf Schuette, "EU-Russia Relations: Interests and Values – A European Perspective", *Carnegie Papers*, Carnegie Endowment for International Peace, No. 54, Washington DC, 2004, p. 1.

postao je još složeniji posle 2004, tj. nakon pristupanja Uniji novih država članica iz Centralne i Istočne Evrope.

Postoje mišljenja da bi Unija trebalo da učini sve kako bi bila u mogućnosti da usvaja jedinstvene stavove i na taj način efikasnije zastupa svoje interese. Pri tome je veoma značajno da se jedinstveni stav i politika EU prema Rusiji zasnivaju na političkom realizmu, pragmatizmu i promovisanju efikasnog multilateralizma.⁵³

Nekadašnji komesar za spoljne poslove EU Benita Ferrero-Waldner, primetila je ove podele u svom ekspezu pred Evropskim parlamentom oktobra 2004. Ona je rekla da sprovođenje kohezivne evropske politike u odnosu na Rusiju nije lako, jer države članice imaju divergentne stavove. Istovremeno je ukazala i na to da se Unija mora potruditi da „govori jednim glasom“. Velike države članice (Nemačka, Francuska, Italija i Velika Britanija) i nove članice, koje su nekada bile deo Istočnog bloka, često zastupaju različite stavove prema Rusiji koje nastoje da uključe u formulacije zvanične politike Unije. Više novih zemalja članica ima više nerešenih pitanja u odnosima sa Rusijom od starih članica, i izražavaju zabrinutost da bi Rusija mogla da ugrozi njihovu bezbednost, čemu često podređuju razvoj bližih odnosa sa njom.⁵⁴ Postoje mišljenja da je zemljama koje imaju negativan stav prema saradnji sa Rusijom potrebno jasno staviti do znanja da Unija nije sredstvo za rešavanje nezadovoljstava i sukoba iz prošlosti. Istorija ne može biti izgovor za korišćenje prava u vezi sa članstvom u EU kao svojevrsnog sredstva osвете, naročito imajući u vidu da su pravne tekovine Unije zasnovane na pomirenju starih neprijatelja.⁵⁵

Iako je nedostatak usklađenosti politike često dovođio do preispitivanja politike EU prema Rusiji, potpuno koordinisana i koherentna politika Unije prema Rusiji još nije ostvarena. Postoje mišljenja da zajednički stavovi o Rusiji koje usvaja Unija kao celina ponekad opisuju samo najmanji zajednički imenitelj politika država članica.⁵⁶ Pojedini analitičari smatraju da Rusija koristi razlike

⁵³ Francisco José Ruiz González, "European Union-Russia Relations, the 'Eastern Partnership', the Future of the OSCE, and their Consequences for the Common Security and Defence Policy (CSDP)", op. cit., p. 203.

⁵⁴ Manfred Hutterer, "The Russia Factor in Transatlantic Relations and New Opportunities for U.S.-EU-Russia Cooperation", *Foreign Policy at Brookings, Working Paper*, No. 4, The Brookings Institution, Washington, D.C, 2010, p. 10.

⁵⁵ Francisco José Ruiz González, "European Union-Russia Relations, the 'Eastern Partnership', the Future of the OSCE, and their Consequences for the Common Security and Defence Policy (CSDP)", *The European Security and defence policy (ESDP) after the Entry into Force of the Lisbon Treaty*, Spanish Institute for Strategic Studies, Working Group, No 5/09, Madrid, 2010., p. 203.

⁵⁶ Rolf Schuette, "EU-Russia Relations: Interests and Values – A European Perspective", op. cit., pp. 1-3.

između država članica Unije i institucija za ostvarivanje političkog uticaja.⁵⁷ Ponekad se Rusija posmatra i kao bezbednosna pretnja, a kao dokaz za to navodi se rusko-gruzijski sukob iz 2008.

U tom kontekstu evropska bezbednosna i odbrambena politika pokazala se kao prilično kontroverzna tema i među državama članicama EU. Ispoljile su se razlike u stavovima – da li bi bezbednosna i odbrambena politika trebalo da bude nezavisna od SAD i NATO ili ne. Ovo je postalo primetno 2003. tokom sporova do kojih je došlo zbog rata u Iraku. U Uniji često nema dovoljno jedinstva ni kada su u pitanju finansiranje i sposobnost izgradnje jakih evropskih vojnih snaga i nezavisnog odbrambenog identiteta Unije.⁵⁸

Pošto EU i Rusija i dalje imaju različite vizije Evropske bezbednosne i odbrambene politike dijalog u ovim oblastima ostao je uglavnom deklarativan. Dve strane još različito posmatraju mnoge fundamentalne aspekte spoljno-političke i bezbednosne politike saradnje, kao što su institucionalna struktura, modaliteti zajedničkih misija za očuvanje mira i upravljanje krizama, itd.

Rusija je proteklih godina učinila velike napore da obnovi prestiž u svetu. Pod upravom Putina, ona je reafirmisala svoje nacionalne ciljeve kako bi se izborila sa rastućim izazovima u svetu. Prelazak sa bipolarnog u multipolarni sistem i pojava globalnih i regionalnih izazova primorali su Rusiju da prilagodi svoje prioritete i redizajnira svoju spoljnu politiku.⁵⁹

Za razliku od Unije, Rusija je velika sila sa jedinstvenom politikom i definisanim političkim, ekonomskim i strateškim interesima, i sa razrađenim stavovima po pitanjima za koje smatra da su od vitalnog nacionalnog značaja.⁶⁰ S obzirom na to da se potvrdila kao važan globalni akter Rusija nije zadovoljna ulogom koju ima na evropskoj sceni. Zato je u evropskoj bezbednosnoj i odbrambenoj politici videla model evropske bezbednosti koji bi trebalo da joj obezbedi odgovarajuća prava i da tako ostvari svoje geopolitičke interese i pretenzije. Rusija je posebno zainteresovana za veći uticaj u Evropi, kao i da dobijanjem jednakog prava glasa sa Unijom parira NATO, odnosno SAD, i da usmerava evropsku bezbednosnu i odbrambenu politiku u pravcu koji ne bi ugrožavao interese Rusije u ZND. Postoje mišljenja

⁵⁷ Anke Schmidt-Felzmann, "All for One? EU Member States and the Union's Common Policy Towards the Russian Federation", op. cit., p. 170.

⁵⁸ Larissa Kuzmitcheva, "Russia and European Security and Defence Policy: Problematic Strategic Partnership?", op. cit.

⁵⁹ Sophia Dimitrakopoulou, Andrew Liaropoulos, "Russia's National Security Strategy to 2020: A Great Power in the Making?", *Caucasian Review of International Affairs*, Vol. 4 (1), Frankfurt am Main, 2010, p. 36.

⁶⁰ Maria Raquel Freire, "Looking East: The EU and Russia", op. cit., pp. 51-65.

da Rusija međunarodne odnose još posmatra kroz hladnoratovsku prizmu politike bilansa moći i da podržava razvoj vojnih kapaciteta Unije, jer se nada da će oni vremenom postati alternativa uticaju NATO i SAD.⁶¹

Za Uniju EBOP nije nužno politika koja bi trebalo da dovede do stvaranja zajedničkog evropskog prostora bezbednosti već, pre svega, spoljnopolitički instrument EU. Kao rezultat, modalitet za učešće Rusije u operacijama EBOP, koje je EU predvidela u Sevilji 2002, nije u skladu sa ruskim očekivanjima. Rusija nastoji da dobije mogućnost uticaja na razvoj bezbednosne i odbrambene politike EU i traži da bude uključena u sve faze donošenja odluka – od identifikacije problema do sprovođenja zajedničkih akcija za njegovo rešavanje. Pri tom Moskva traži da ravnopravno učestvuje na svakom nivou odlučivanja. Za Uniju to nije prihvatljivo. Zemlje koje nisu članice Unije mogu učestvovati u operacijama EBOP samo ukoliko to žele i ako EU oceni da je njihovo učešće neophodno. Uslovi za učešće Rusije su manje povoljni od onih za operacije NATO.⁶²

Iako je nekoliko ruskih vojnih oficira učestvovalo u policijskoj misiji EU u Bosni i Hercegovini 2003, Rusija je odbila pozive Unije da učestvuje u drugim operacijama i upozorila da će njen odgovor na ovakve predloge biti isti ako se ne postigne dogovor o prihvatljivoj formi saradnje „na jednakim osnovama”.⁶³ Pored toga, Rusija se ne slaže ni sa tim da za operacije EBOP nije nužna odluka Saveta bezbednosti UN. Verujući da su nakon završetka Hladnog rata stvoreni uslovi za uspostavljanje ravnopravne, uzajamno korisne saradnje Rusije, Unije i SAD, juna 2008. Moskva je predložila da se zaključi novi ugovor koji bi postao osnova za stvaranje opšteevropskog sistema bezbednosti. Usvajanje takvog modela omogućilo bi Rusiji jednak glas u svim pitanjima evropske bezbednosti.

Iako je Rusija, u više navrata, načelno podržala razvoj evropske bezbednosne i odbrambene politike, očekujući da će predstavljati „alternativni pol” u globalnoj bezbednosnoj arhitekturi, niz regionalnih sukoba pokazao je da su evroatlantske veze često snažnije od onih koje povezuju zemlje evropskog kontinenta.⁶⁴ Iako kroz politički dijalog EU i Rusija nastoje da koordinišu spoljnopolitičke stavove, ispoljene su velike razlike u stavovima po pitanjima

⁶¹ Nodar Tangiashvili, “Russia, the European Union and the ESDP: An Essential Misfit?”, *Working Papers*, Centro Argentino de Estudios Internacionales Área CEI y Países Bálticos, Buenos Aires, 2005, pp. 3–4.

⁶² Dov Lynch, “The Security Dimension of the European Neighbourhood Policy”, op. cit., p. 36.

⁶³ Dimitry Danilov, “Russia and European security”, u: *What Russia sees*, Dov Lynch, (ed.), op. cit., pp. 86–91.

⁶⁴ Marius Vahl, “Just Good Friends? The EU-Russian Strategic Partnership and the Northern Dimension”, *Working Document*, No. 166, Centre for European Policy Studies, Brussels, 2001, p. 6.

značajnim sa stanovišta vojno-strateške ravnoteže u svetu, kao što su postavljanje američkog antiraketnog štita u Evropi, oružani sukob Rusije i Gruzije i rusko priznavanje nezavisnosti Južne Osetije i Abhazije, zatim pitanje statusa Kosova, itd. Kada je reč o Iranu Unija i Rusija često imaju različite stavove o meri i načinu na koji bi trebalo vršiti pritisak na Teheran u vezi sa prirodom njegovog nuklearnog programa. Kao i SAD i EU, i Rusija se protivi mogućnosti da Iran stekne nuklearno oružje, i dala je saglasnost na sankcije protiv Teherana pod mandatom UN. Međutim, dok je Zapad ubeđen da je konačni cilj iranskog nuklearnog programa proizvodnja atomske bombe i da bi zbog toga trebalo izvršiti snažan vojni pritisak na Iran, stav Rusije bio je da bi prvenstveno trebalo iskoristiti sva diplomatska sredstva.

Zbog upornog odbijanja Irana da po ovom pitanju saraduje sa međunarodnom zajednicom, SB UN je juna 2010. usvojio novi paket sankcija prema ovoj zemlji. Kaznene mere prema Iranu uključuju zabranu uvoza materijala koji bi mogli biti upotrebljeni za razvoj nuklearnog programa, proširenje embarga na prodaju teškog naoružanja, i dodatna ograničenja za finansijske institucije i kompanije za koje se sumnja da su povezane sa iranskom vojnom industrijom, a zabranjena su i ulaganja u iskopavanje rude uranijuma u Iranu.

Povodom odluke SB UN kojom su uvedene dodatne sankcije Iranu, Rusija je jula 2010. ovoj zemlji odbila da isporuči odbrambene rakete S-300. U Rusiji je oktobra 2010. stupila na snagu zabrana isporuke naoružanja Iranu, koja se odnosi na teško naoružanje, izvesna sredstava PVO i raketno-odbrambene rakete S-300. Ocenjuje se da je Rusija ovim pokazala spremnost da konstruktivno saraduje na rešavanju problema iranskog nuklearnog programa.

Od kada se iransko pitanje pojavilo pred Savetom bezbednosti UN, Rusija ispoljava uzdržanost. Iako je podržala rezolucije Saveta bezbednosti u vezi sa Iranom, u procesu izrade rezolucija ruski predstavnici uglavnom su nastojali da ublaže predloge koje su prvobitno predložile zapadne zemlje.⁶⁵

Početakom 2011. događaji u Severnoj Africi doveli su do preokreta u naizgled stabilnom stanju u regionu, čije su zemlje bile više ili manje pouzdani partneri SAD i Unije. Brojne demonstracije dovele su do najvećeg talasa političkih promena od pada Berlinskog zida. Svrgnuti su režimi u Tunisu i Egiptu gde je došlo do građanskog rata, a zatim i zapadne intervencije u Libiji, i protesta bez presedana u Jemenu, Siriji i Maroku.⁶⁶

⁶⁵ Marcin Kaczmarski, "The Iranian Crisis (2003–2008)", *The Russian Factor in the Policy of the European Union Towards International Crises*, Centre for Eastern Studies, Warszawa, 2009, p. 89.

⁶⁶ Anthony Brenton, "Russia and the 'Arab Spring'", EU-RussiaCentre, 29 March 2011, Internet, <http://www.eu-russiacentre.org/our-publications/column/russia-arab-spring.html>.

Unija je osudila i ocenila kao neprihvatljive sve manifestacije nasilja protiv civila, i pozvala sve uključene strane da pokažu odgovornost, poštovanje ljudskih prava i međunarodnog humanitarnog prava i osiguraju bezbednost civila. Istovremeno, Unija je podržala narode arapskih zemalja u njihovim težnjama za pravednijim i prosperitetnijim životom, i izrazila spremnost da im obezbedi ekonomsku i drugu pomoć.

Situacija u Libiji veoma je značajna za Uniju, imajući u vidu da se zbog krize u ovoj zemlji EU suočila sa padom zaliha nafte. Pored toga, u Uniji je došlo i do naglog porasta broja izbeglica iz Severne Afrike. Rusija, takođe, ima važne interese u ovom regionu. Iako se njen uticaj od vremena SSSR smanjio, ona i dalje igra značajnu ulogu kroz stalno članstvo u SB UN i članstvo u bliskoistočnom Kvartetu. Rusija je sumnjičava prema onome što vidi kao težnje političkoj dominaciji SAD i njenih zapadnih saveznika.⁶⁷

Postoje mišljenja da su ovi dramatični događaji uticali na ravnotežu snaga između Unije i Rusije. Na konferenciji za štampu o posledicama događaja u Severnoj Africi koju su krajem februara 2011. održali ruski premijer Vladimir Putin i predsednik Komisije Žoze Manuel Barozo, Putin je izjavio da u novim okolnostima postaju posebno značajni infrastrukturni projekti za snabdevanje gasom evropskog tržišta – „Južni tok“ i „Severni tok“ – kao i da bi rizici po Evropu bili znatno manji da su ova dva projekta već realizovana. Putin je takođe prokomentarisao da dalje insistiranje na vizama između EU i Rusije postaje prepreka njihovoj ekonomskoj interakciji i razvoju.⁶⁸

Iako je na prvi pogled izgledalo da će ovaj sukob ojačati pregovaračku poziciju Rusije i omogućiti joj da izvrši pritisak na Uniju, kako bi ostvarila svoje ciljeve u oblasti viznog režima sa EU i njenog snabdevanja energentima – nije sve tako jednostavno. Postoje mišljenja da Rusija, usled negativnog međunarodnog iskustva od raspada SSSR, gotovo svaki nagli zaokret u međunarodnom okruženju vidi kao potencijalnu pretnju koju nastoji da spreči. Njena prva reakcija na pobune u Tunisu i Egiptu bila je da upozori svet na „spoljne sile“ (implicitno islamske) koje takođe planiraju slične aktivnosti u samoj Rusiji. Kako se pažnja pomerila prema Libiji, tako se Rusija u SB UN, zajedno sa Kinom, dugo protivila svakoj aktivnosti koja bi bila uperena protiv Gadafilevih snaga, ili davanju Zapadu prostora za intervenciju. Tek kada je Arapska liga izašla sa podrškom akciji, Rusija je odlučila da bude uzdržana prilikom usvajanja Rezolucije 1793 SB UN od 17. marta 2011, koja je trebalo da omogući stvaranje zone zabrane za letove nad Libijom. Međutim, Rusija je ubrzo oštro počela da

⁶⁷ Ibidem.

⁶⁸ Eugenia Vesanto, "The world has changed", EU-RussiaCentre, Internet, <http://www.eu-russiacentre.org/our-publications/column/world-changed.html>.

kritikuje samu akciju, ističući da je otišla dalje od aktivnosti predviđenih rezolucijom UN.⁶⁹

Bez obzira na različite stavove Rusija je za EU suštinski partner u rešavanju globalnih bezbednosnih pretnji, kao što su saradnja u vezi sa Avganistanom, borba protiv terorizma i međunarodnog kriminala, i širenje oružja za masovno uništenje.⁷⁰

* * *

I pored toga što su se i Unija i Rusija opredelile za strateško partnerstvo, očekuje se da će na stavove EU prema Rusiji i dalje uticati činjenica da većina njenih država članica takođe pripada Severnoatlantskoj alijansi, koja ima sopstvenu strategiju i interese. Postoje mišljenja da zbog toga kasni brži razvoj modaliteta odnosa EU i Rusije u oblasti civilnih kriza, mirovnih operacija i vojno-tehničke saradnje, kao i da je saradnja realizovana u inicijalnoj meri i na *ad hoc* osnovi. Na takav razvoj stvari upućuje i činjenica da Unija smatra neophodnošću da se o pitanju bezbednosnog identiteta dogovori prvo sa SAD i NATO, a zatim da o tome razgovara sa Rusijom.⁷¹ Međutim, bez obzira na brojne izazove razvoj odnosa EU i Rusije u oblasti spoljne politike i bezbednosti svakako predstavlja veoma važan faktor u saradnji dveju strana.

LITERATURA

1. Allison, Roy, "Russian security engagement with the European Union", u: Roy Allison, Margot Light and Stephen White, *Putin's Russia and the Enlarged Europe*.
2. Allison, Roy, Light, Margot, "The place of Europe in Russian foreign policy Russian security", u: Roy Allison, Margot Light, Stephen White, *Putin's Russia and the Enlarged Europe*, London, 2008.
3. Baranovsky, Vladimir (ed.), *Russia and Europe: The Emerging Security Agenda*, Oxford University Press, New York, 1997.
4. Brenton, Anthony, "Russia and the 'Arab Spring'", EU-RussiaCentre, 29 March 2011, Internet, <http://www.eu-russiacentre.org/our-publications/column/russia-arab-spring.html>.

⁶⁹ Anthony Brenton, "Russia and the 'Arab Spring'", op. cit.

⁷⁰ Fraser Cameron, "The Politics of EU-Russia Energy Relations", *EU-Russia Centre Review: EU-Russia Energy Relations*, Issue 9, EU-Russia Centre, Brussels, 2009, p. 20.

⁷¹ Иван Иванов, "Расширенный Евросоюз как партнер России", *Расширение Европейского Союза и Россия*, О.В. Буториной . Ю. А. Борко, Москва, 2006, стр. 309.

5. Cameron, Fraser, "The Politics of EU-Russia Energy Relations", *EU-Russia Centre Review: EU-Russia Energy Relations*, Issue 9, EU-Russia Centre, Brussels, 2009.
6. "Common European security and defence policy", u: *Presidency Conclusions, Cologne European Council, 3 and 4 June 1999*.
7. "Common strategy of the European Union on Russia", *Official Journal of the European Communities*, Brussels, 1999.
8. Данилов Дмитри, "Россия в Большой Европе: стратегия безопасности", *Современная Европа*, №2, Москва, 2000.
9. Danilov, Dimitry, "Russia and European security", u: *What Russia sees*, Dov Lynch, (ed.), *Chaillot Paper*, No.74, The European Union Institute for Security Studies, Paris, 2005.
10. Dark, Ken, "The Changing form of post Cold-War Security", u: *New Studies of post Cold-War Security*, Ashgate Publishing, London, 1996.
11. Dimitrakopoulou, Sophia, Liaropoulos, Andrew, "Russia's National Security Strategy to 2020: A Great Power in the Making?", *Caucasian Review of International Affairs*, Vol. 4 (1), Frankfurt am Main, 2010.
12. Dunay, Pål, Zdzislaw Lachowski, "Euro-Atlantic inter-institutional relations", *SIPRI Yearbook: Armaments Disarmaments and International Security*, Stockholm International Peace Research Institute, Stockholm, 2006.
13. Emerson, Michael, Tassinari, Fabrizio, Vahl, Marius, "Thinking ahead for Europe A New Agreement between the EU and Russia: Why, what and when?", *CEPS Policy Brief*, No. 103, The Centre for European Policy Studies, Brussels, 2006.
14. "European Union action plan for Russia", *EU Bulletin*, No. 5, Brussels, 1996.
15. "European Union's Strategy for Future EU/Russia Relations", *European Council, Presidency Conclusions*, Madrid, 15 and 16 December 1995, Annex 8, Internet, http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00400-C.EN5.htm.
16. Freire, Maria Raquel, "Two unequal partners: the EU and its Russian neighbor", u: André Barrinha (ed.), *Towards a Global Dimension: EU's Conflict Management in the Neighborhood and Beyond*, Fundação Friedrich Ebert, Lisboa, 2008.
17. González, Francisco José Ruiz, "European Union-Russia Relations, the 'Eastern Partnership', the Future of the OSCE, and their Consequences for the Common Security and Defence Policy (CSDP)".

18. Haukkala, Hiski, "A problematic 'strategic partnership'", u: *EU-Russian security dimension*, Dov Lynch (ed.) *Occasional Papers*, No. 46, The European Union Institute for Security Studies, Paris, 2003.
19. Haukkala, Hiski, Medvedev, Sergei (eds.), *The EU Common Strategy on Russia: Learning the Grammar of the CFSP*, HelsinkiFinnish Institute of International Affairs and Institut für Europäische Politik, Helsinki, Berlin, 2001.
20. Huterer, Manfred, "The Russia Factor in Transatlantic Relations and New Opportunities for U.S.-EU-Russia Cooperation", *Foreign Policy at Brookings, Working Paper*, No. 4, The Brookings Institution, Washington, D.C, 2010.
21. Иванов, Иван, "Расширенный Евросоюз как партнер России", *Расширение Европейского Союза и Россия*, О.В. Буториной . Ю. А. Борко, Москва, 2006.
22. Janjević, Milutin, *Spoljna politika Evropske unije*, Službeni glasnik, Beograd, 2007.
23. "Joint Declaration on further practical steps in developing political dialogue and cooperation on crisis management and security matters", EU-Russia Summit, Moscow, 29 May 2002, Internet, http://www.delrus.ec.europa.eu/en/images/pText_pict/237/sum52.doc.
24. "Joint Declaration on strengthening dialogue and cooperation on political and security matters in Europe, EU-Russia Summit", 30 October 2000, Paris, Internet, http://europa.eu.int/comm/external_relations/russia/summit_30_10_00/stat_secu_en.htm.
25. "Joint Statement", EU-Russia Summit, Helsinki, 22 October 1999, Internet, <http://www.bits.de/EURA/Helsinki.html>.
26. "Joint Statement on international terrorism, Annex 1, EU-Russia Summit", Brussels, 3 October 2001, Internet, http://www.delrus.ec.europa.eu/en/images/pText_pict/238/sum41.doc.
27. Jović-Lazić, Ana, Lađevac, Ivona, „Izgradnja bezbednosne strukture Evropske unije i NATO“, u: Nevenka Jeftić (prir.), *Aktuelni međunarodni odnosi u međunarodnim oblastima: bezbednosti, ekonomije, prava, religije*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2008.
28. Kaczmarek, Marcin, "The Iranian Crisis (2003–2008)", *The Russian Factor in the Policy of the European Union Towards International Crises*, Centre for Eastern Studies, Warszawa, 2009.
29. "Концепция внешней политики Российской Федерации", 12 июля 2008 года, Internet, <http://www.kremlin.ru/text/docs/2008/07/204108.shtml>.

30. Kuzmitcheva, Larissa, "Russia and European Security and Defence Policy: Problematic Strategic Partnership?", *Central European Political Studies Review*, Vol. 6, No. 4, Brno, 2004.
31. Monaghan, Andrew, "'An enemy at the gates' or 'from victory to victory'? Russian foreign policy", *International Affairs*, 84: 4, Royal Institute of International Affairs, London, 2008, p. 720.
32. Naročnicka, Natalija, *Rusija i Rusi u svetskoj istoriji*, Srpska književna zadruga, Beograd, 2008.
33. Nopens, Patrick, "A New Security Architecture for Europe? Russian Proposal and Western Reactions", *Security Policy Brief*, No. 3, The Royal Institute for International Relations, Brussels, 2009.
34. Portela, Clara, "EU-Russia co-operation in the security domain: Problems and Opportunities", *BITS research note 01.2*, Berlin Information-center for Transatlantic Security, Berlin, 2001.
35. *Presidency Conclusions, Helsinki European Council*, 1999, Feira European Council, 19 June 2000, Internet, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00200-r1.en0.htm.
36. "Presidency Report on ESDP, Brussels", 22 June 2002, Annex IV, *Arrangements for Consultation and Cooperation between the EU and Russia on Crisis Management*, Internet, http://ue.eu.int/ueDocs/news_Word/en/er/70903.doc.
37. "Road Map for the Common space of External Security", u: *Road Maps for Four Common Spaces*, EU-Russia Summit, Moscow, 2005, Internet, http://ec.europa.eu/research/iscp/pdf/russia_eu_four_common_spaces%20roadmap_en.pdf.
38. Romanova, Tatiana, Zaslavskaya, Natalia, "EU-Russia: Towards the Four Spaces", *Baltic Defence Review*, No. 12, Vol. 2, Baltic Defence College, Tartu, 2004.
39. Rontoyanni, Clelia, "So far, so good?, Russia and the ESDP", *International Affairs*, Vol. 78, No. 4, Royal Institute of International Affairs, London, 2002.
40. „Rusija i EU mogu produktivno da sarađuju i da nalaze usaglašene odluke čak i u složenim situacijama“, *Glas Rusije*, Internet, <http://www.ruvr.ru/main.php?lng=scr&q=10586&cid=117&p=11.02.2009&pn=2>.
41. "Russian European Priorities", April 25, 2002, *Publication of the Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation*, Internet, http://www.russiaeurope.mid.ru/250402_1.html.

42. Schmidt-Felzmann, Anke, "All for One? EU Member States and the Union's Common Policy Towards the Russian Federation", *Journal of Contemporary European Studies*, Vol. 16, No. 2, Routledge, London, 2008.
43. Schuette, Rolf, "EU-Russia Relations: Interests and Values - A European Perspective", *Carnegie Papers*, Carnegie Endowment for International Peace, No. 54, Washington DC, 2004.
44. Shakurova, Ilsiya, "European Union - Russian Relations after the Last EU Enlargement", u: *Comparing and Inter-Relating the European Union and the Russian Federation*, Andreas Langenohl, Kirsten Westphal (eds.), Bonn, 2006.
45. Solana, Javier, "The EU and Russia: towards a strong and united Europe", 2005, Internet, http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/articles/84926.pdf.
46. „Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года”, Утверждена Указом Президента Российской Федерации от 12 мая 2009 г. № 537, Internet, <http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html>.
47. “Стратегия развития отношений Российской Федерации с Европейским Союзом на среднесрочную перспективу (2000–2010 годы)”, *Современная Европа*, №1, Москва, 2000.
48. Tangiashvili, Nodar, "Russia, the European Union and the ESDP: An Essential Misfit?", *Working Papers*, Centro Argentino de Estudios Internacionales Área CEI y Países Bálticos, Buenos Aires, 2005.
49. "The Foreign Policy Concept of the Russian Federation", Moscow, 2000, Internet, <http://www.fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm>.
50. Vahl, Marius, "Just Good Friends? The EU-Russian Strategic Partnership and the Northern Dimension", *Working Document*, No. 166, Centre for European Policy Studies, Brussels, 2001.
51. Vesanto, Eugenia, "The world has changed", EU-RussiaCentre, Internet, <http://www.eu-russiacentre.org/our-publications/column/world-changed.html>.

COMMON FOREIGN AND SECURITY POLICY OF THE EU AND RUSSIA

ABSTRACT

Having in mind that the European Union and Russia are very important international actors their cooperation in foreign policy and security is a very important aspect of mutual relations. Because of similar problems and often interrelated and complementary interests, the EU and Russia have adopted a number of documents that are created conditions for developing cooperation in the field of foreign policy and security. However, despite the common interest of the EU and Russia that on the basis of the interdependence developing cooperation in this area there is still a significant difference between the rhetoric adopted documents and the actual state of affairs. All the more frequent opinions are that the rich surface of dialogue EU-Russia in this area hides a very modest content. Explanations can be found in different perceptions, aspirations and interests of the two sides seek to achieve through this cooperation. This slows the development of positive mutual relations and implementation of strategic partnerships, which are proclaimed by both sides. Although the list of problems and diverse interests is long, the EU and Russia strive to provide continuity in the dialogue and the development of relations and find common acceptable solutions.

Key words: European Union, Russia, Common Foreign and Security Policy, the strategic partnership.